

Anton BLAHA

Nepíš to, otec

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

ANTON BLAHA

Nepíš to, otec

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Copyright © Anton Blaha, 2009
Cover design © Peter Galvánek 2009
© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o.,
Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk, <http://www.vsss.sk>

Vydavateľstvo a autor ďakujú sponzorom za ich veľkorysosť
a to predovšetkým:
FORZA, a. s., Bratislava,
OMNIA, a. s., Bratislava
a
HYDROTOUR,
cestovná kancelária, a.s., Bratislava.

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Anton Blaha: Nepíš, to otec
Zodpovedná redaktorka Iva Kerná
Obálka Peter Galvánek, akad. mal.
Autori fotografií Anton Fiala, Jaroslav Velička a Peter Blizňák
Sadzba Anna Chovanová
Tlač POLYGRAFICKÉ CENTRUM, www.polygrafcentrum.sk
Prvé vydanie

ISBN 978-80-8061-357-0

*Srdečně věnuji manželce Márii,
dcérkám Janke, Katce a blízkým*

ANTONA BLAHU

Slovo súdne

Slovo, veľa slov zhromaždených v literárnom diele alebo v novinách a predávané v kníhkupectvách, v novinových stánkoch, je na jednej strane „chlieb“ náš každodenný a na druhej strane „jed“ v bombónoch ponúkaný. Keďže už takmer dve desaťročia prežívame krízu kultúry a nebezpečnú ponuku pseudokultúry, spoločnosť v pudovej sebaobrane ten „chlieb“ i tie „bombóny“ radšej nekupuje a kultúrne hladuje. Ale kultúra ako celok je pre spoločnosť i jednotlivca duchovnou krvou i živinou, ktorá prúdi v jej organizme a podľa jej zloženia buď ju posilňuje, alebo otravuje, demoralizuje. Literatúra, publicistika a všetky druhy umenia (do kultúry počítam aj morálku a justíciu) sa počas tisícročí vyvíjala, silnela, dorastala do plnej krásy, spravodlivosti a sily dokiaľ spoločnosť nepostihla ničiaci revolúcia alebo spaľujúca vojna, ktorá pošliapala všetky práva v mene „pokroku“ a najmä práva silnejšieho. Beda nielen národu, ale aj porazenej justícii a morálke! Moci sa chápe nespútané násilie. A to násilie nielen telesné, ale aj duchovné. Bezprávie a nekultúrnosť je peklo na zemi.

Duchovná krv národa sa musí okysličovať a prúdiť, telu (národu) prinášať nové a nové živiny. Ak je krv chorá musí sa vymeniť. Okysličovať ju môžu rovnako nové, mladé i staré talenty, osobnosti, a ak sa zjavia aj géniovia, treba zvolať: Hosana! Tí pozdvihnú národ i ľudstvo do výšin.

Pozorne sledujem toto prúdenie v slovenskom národnom tele a aj keď sa mi zo dňa na deň, ba až z hodiny na hodinu, viac a viac vybíja akumulátor tvorivých síl, sledujem kto prichádza so svojou troškou do literárneho mlyna, alebo aspoň s kvapkou okysličenej

krvi do tela národa. Prichádza toho nesmierne veľa, veľa rozriedenej krvi i vody. Keby vody pitnej nebolo by to zlé, naopak, ale priteká do nej veľa žbrndy postekanej z odkvapov života skazenej, chorej spoločnosti, žbrndy, ktorá v zárodku rozkladá mladé, rozvíjajúce sa duše otvárajúce sa životu a svetu.

Pozrime sa teda s čím prichádza, akú krv ponúka chorému telu národa právnik, advokát, skúsený a inteligentný človek, „fanúšik“ i tvorca i obhajca slovenského kultúrneho života, známy a statočný muž Anton Blaha.

S čím iným ako s apelom, obhajobou a súdom. V jeho duši prúdi krv skromnej rodiny, darovaná Kysucami, krajiny Drotárie, grapov, lesov a dušu hladkajúcej prírody. Prepáčte, že sa mi viacej, alebo skôr chce písať o autorovi a až potom o tom, čo a ako napísal, čo nám predstavuje v najnovšej knižke.

Anton Blaha píše tak presvedčivo ako sa na právnika, advokáta patrí. Presne, úderne, zanietene a odborne. Čo veta to „paragraf“, paragraf literárny, paragraf prísny a navyše pekne, presne sformulovaný. Opäť musím pripomenúť, že hovorím o synovi JUSTÍCIE a to synovi vernom, múdrom a statočnom, rozhladenom nielen po Slovensku, ale aj po svete, poukazujúcim na krivdy a neprávosti domáce, slovenské, ale aj všefudské. Blaha vtáhuje do čítania a vzdeláva.

Každý autor, ktorý dáva na verejnosť svoje myšlienky, žiadosti a úsudky, predstavuje sa ako osobnosť s celým svojim vzdelanostným, morálnym i národným IQ. Z tohto hľadiska je IQ Antona Blahu ako člena právnickej rodiny na Slovensku vysoké, dovoľím si povedať, nadpriemerné. Dedukujem z jeho dlhé roky písaného a uverejňovaného slova. Nie je to „veľká“ literatúra, či kischovská alebo šaldovská esejistika, ale v jeho článkoch, úvahách, prejavoch, recenziách sú múdre a ušľachtilé myšlienky. Písané nie do vetra, ale myšlienky adresné, zrozumiteľné každému, kto vie čítať a rozmyšľať. Je v nich aj pokyn k činu i posun k pravde.

Myšlienky presne formulované a výčitky priamo adresované tak priamo ako sa na právnikov patrí. Nie sú to paragrafy pokrútené, sú to myšlienky, zákony, sú to obhajoby i sudy, a práve tak aj žaloby. Navyše, čo zvlášť teší, sú napísané modernou, súčasnou, krásnou slovenčinou. Blahoželám, pán doktor!

Čo zaujíma nášho píšuceho advokáta? Všetko. Najmä to, kde sa pravda potláča, prekrúca, zamlčiava, odsúva, alebo sa na ňu jednoducho zabúda.

Anton Blaha je v cítení a v písaní aj rodofubom a kultúrnym lokálpatriotom. Kysuce a nielen ony, celé Slovensko môže byť hrdé, že v súčasnej dobe má národu žičiaceho právnikov, kultúrneho vzdelanca, ktorý s kultúrou žije práve tak ako s právom. Do kultúry, umenia a histórie Slovákov je priam zamilovaný. Je zážitkom a poučením počúvať ho napríklad pri otváraní výstav výtvarných umelcov, poväčšine krajanov z Kysúc. Hovorí nielen milovník, ale aj znalec výtvarného umenia, a čuduj sa svete, Anton Blaha, vari jediný (okrem staviteľa Ing. Jozefa Markuljáka, tiež Kysučan) hovorí svoje prejavy spamäti. Napriek tomu jeho slová majú obdivuhodnú logiku, odbornosť a tým zrozumiteľnosť a plynulosť. Dobré sa počúvajú a príťažlivo predstavujú vystavujúceho majstra a jeho diela.

Aj čítanie jeho úvah vnáša do duše pocit úprimnosti, spravodlivosti a istoty, že tu je ešte niekto, kto svet, a náš život vidí kompletne, t.j. ekonomicky, kultúrne, nábožensky i národne. A že mu žičí. Nie je to fráza keď poviem, že sa nebojí zastať krivdy (Dušan Slobodník) a on sa jej zastáva v každej úvahe, zastáva sa jej fundovane a zanietene, lebo ovláda zákony, narovnáva pokrivené paragrafy zákonníkov, ale ovláda aj „paragrafy svedomia, vkusu a národného cítenia“. Na problémy sa pozerá röntgenovými očami právnikov, žalobcu i obhajcu, vie čo má obhajovať a čo odsudzovať. Čitateľ nemôže nebyť na jeho strane, lebo je presvedčivý. Blaha je nielen majiteľom myšlienky a názoru – úsudku či súdu, ale aj majstrovským koncipientom slova.

Anton Blaha sa takto okrem iného pozrel aj na činnosť alebo úlohu Ústavu pamäti národa, ktorý vo svojej „Papierovej Bastile“ vážni desaťtisíce nielen skutočných spolupracovníkov ŠtB, ale aj nevinných

a zápismi v registroch zneuctených obetí. Zápis v registroch ŠtB, ktoré vlastní Ústav pamäti národa a sú cez internet zverejnené, je vlastne podlý súd a poprava cti človeka, ktorý okrem nej nemá nič cennejšieho v živote. Teda súd bez obhajoby. A to sa robí v 21. storočí. ŠtB pomocou ÚPN páli bosorky bez ohňa. Spaľuje im svedomie a česť. Oprávnené dozrieva vzbura proti takýmto praktikám.

Anton Blaha sa vari prvý „opovážil“ polemizovať s Vladimírom Mináčom a jeho Dúchaním do pahreby. Múdry, historicky vzdelaný a realistický Mináč vie byť aj nostalgický a kapitulujúci, či chlapsky uplakávaný, kým Blaha je optimistický a burcujúci. Vynikajúco hodnotí a obhajať knihy Milana Vároša. Z jeho recenzie čítať radosť a vďaka za mimoriadne Slovákom osožné dielo tohto vytrvalého a odborne vzdelaného hľadača ukradnutých umeleckých diel odvezených zo Slovenska. Sympatické na jeho písaní je nakoniec aj to, že sa neopakuje. Darí sa mu získavať záujem a záujemcov o výtvarné umenie, zviditeľňuje majstrov a uvádza ich do spoločnosti. Vzorovo ovláda skratky ich tvorivého života (Môľovský).

Na záver:

Publikujúci právnik, advokát, obhajca Anton Blaha ukázal svoje skvelé schopnosti byť advokátom kultúrnych hodnôt slovenského národa a ich autorov. Blahove publicistické slová súdne blahodárne pôsobia na dušu čitateľa. V tejto knihe by Anton Blaha nemal povedať svoje posledné slovo ako publicista. Som presvedčený, že je jeho povinnosťou povedať normálne, ľudské, právom podložené slovo aj o najkrikľavejších, neprávom popravených osobnostiach Slovenska (Dr. Tiso, Dr. Vladimír Clementis, major Žingor, študenti z Trenčína a ďalší). Zaslúžia si to. Anton Blaha by to vedel urobiť – obhájiť ich podľa skutočného práva, a navyše, zaujímavo ako právnik i publicista širokého vzdelanostného rozľahu.

Čítanie jeho úvah vnáša do duše čitateľa pocit spravodlivosti a istoty, že je tu niekto, kto nespravodlivosť vidí a počuje, ktorého bolesti bolia tiež, že je tu muž, ktorý sa nebojí zastať krivdy. Čitateľ nemôže nebyť na jeho strane.

Ladislav Ťažký

Fiškal' i chlop si neplany

Júnový podvečer vo Vychylovke – kysuckom skanzene, kde sa konali oslavy novozałożenej Kysuckej galérie, omamne voňal pokosenou trávou plnou lúčneho kvetenstva liečivých bylín a šumel tajom starobylých smrekov a jedlí. V drevenej stodole pririchtovanej jak na svadbu briezками a krepovými pentličkami nás privítali parádne s muzikou. Usadili za stoly prikryté bielym baliacim papierom na neohobľované lavice. Pamätám si to preto, že sa mi široká kašmírová sukňa, pod ktorou už sedem mesiacov pre iných tajne hniezdil malý kysucký drotárik, podchvíľou o triesku zadržla.

Úctivo nás privítal počerný šarmantný štyridsiatnik v elegantnom béžovom ancugu. Meno mi v záľaha baladických ženských nápevov ušlo. Tuším okrem mňa, na moje počudovanie ho poznali všetci v humne. Že by miestny starosta alebo šéf skanzenu? No keď ho pod chvíľou začali vyvolávať pán doktor sem, pán doktor tam, trochu som zneistela. Bolo mi to trochu čudné, ale reku pri takej davovej akcii je asi lekárska pomoc nutná. No ešte čudnejšie pre mňa bolo, keď sa pán doktor z každej obchôdzky vrátil vysmiaty, očka mu len tak žiarili. Že by diagnózy pacientov mali na neho taký blahodárny účinok? Medzitým stihol povykrúcať skoro celé ženské osadenstvo za dlhočizným stolom.

Už som bola práve na rade, keď pribehol udychčaný červenolíci goraľ v bielej rozopnutej košeli:

– Pán doktor, friško, ona už nemože čekač...

Ej ci brižky! To už vážna vec, myslím si, zrejme nejaká za stodolou rodí a aby to aj na mňa v tom spevno tanečnom ošiali predčasne neprišlo, fahala som ta het môjho šuhaja dolu kopicou.

Neminulo veľa času, keď v Bratislave na jednej vernisáži mi hneď do oka padla známa, stoickým pokojom a záhadným poloušmevom pôsobiaca tvár. Čo tu robí ten kysucký pôrodník, pomyslela som si. Veci sa však rýchlo uviedli na pravú mieru a mne sa otvoril priestor pre obdiv k takej všestrannej osobnosti, akým Tono Blaha bez debaty je. S tým pôrodníkom som nebola až tak ďaleko od pravdy. Bez jeho žičlivosti a snahy o dobrú vec, okrem počínov na rodných Kysuciach, by neuzrelo svetlo sveta mnoho umeleckých artefaktov, cenných publikácií, s umom a láskou vyriešených nemálo medziľudských kauz, nehovoriac o esejistickej tvorbe na stránkach Literárneho týždenníka. Akoby spakruky napísané briskné postrehy, za ktorými však cítiť neodškriepiteľnú erudovanosť v oblasti politicko-spoločensko-umeleckej, vzácny zmysel pre mieru a úctu k povedanému a písanému slovu. Na všetkých dostihových dráhach je to jazdec, na ktorého sa oplatí stavať.

Jedna moja filmová hrdinka o istom šuhajovi hovorí: „Dochtor ani fiškaľ z neho nebudze, ale chlop je neplany.“

Mne ostáva povedať iba toľko: „Tonko, i dochtor ší i fiškaľ i chlop ší neplany...“

Milka Zimková

1.

„... Ľudia si dokonca zavolali na pomoc svojich bohov, aby mal trest vyššiu autoritu a aby dopadol na každého, počínajúc biblickým hriechom a dedičným trestom, ktorý údajne všetci nesieme.“

Trest smrti: áno či nie?

Spravidla každú justičnú budovu charakterizuje vážnosť a dôstojnosť. Snažia sa o to aj architekti a zdôrazňujú jej majestát, aby vnútorným usporiadaním aj exteriérom umocnili všetky náležitosti večnej spravodlivosti, ktorá sídli pod jej klenbami. Tak je to asi správne a prirodzené na celom svete. Justičné budovy nemôžu predsa vyzerať ako osvetové besedy.

A predsa, napriek strohosti súdov, sa v ich priestoroch znova obnoví alebo spretrhá toľko pavučinových vlásočkov vzťahov, či už rodičovských, priateľských, susedských, zamestnaneckých a vôbec ľudských. Ľudia v nich celkom prirodzene hľadajú útechu, podporu svojich názorov, útočisko vo svojich trápeniach, dovoľávajú sa pravdy, porozumenia a spravodlivosti. Súdne priestory sa stávajú od nepamäti neodmysliteľnou ľudskou vzťahovou kronikou údajov, počnúc dieťaťom, pokračujúc dospelými a končiac mŕtvymi. Áno, aj mŕtvymi. Je to jediné miesto, kde existuje posmrtný život na zemi. Najmä v dedičských veciach, keď pozostalí nedajú dlho po fyzickom odchode zomrieť svojim majetnejším predkom a privolávajú ich za svedkov ako pôvodcov testamentov, darov, sľubov, jednoducho svojho šťastia alebo nešťastia. Posmrtný život však existuje aj v iných súvislostiach. Ale o tom až neskôr.

Pred vyše desiatimi rokmi ma v strohých chodbách bratislavského justičného paláca upútal detský hlas. Najskôr som myslel, že je to hlas z perinky niektorej matky – zamestnankyne súdu, ktorá sa prišla pochváliť medzi spolupracovníčky svojím prírastkom. Nebol to však plač dieťaťa, ktoré na seba upozorňuje preto, aby sa mu venovali. Bol to iný plač. Hlbší. Nešiel z pľúc ako u novorodeniátka. Vychádzal zo srdca. Videl som to podľa drobných

sĺz, ktoré sa kotúľali z očičiek malého dievčatka. Vedľa neho sedela mladá uťahaná žena, ktorej sa tlačili z očí na vyblednuté líca ťažké kropaje.

Tieto slzy aj v atmosfére budovy zvyknutej na rôzne drámy a bolesti prenikali hlboko cez chladné múry chodieb. Patrili dcére a žene, ktoré sedeli schúlené pred rokovacou miestnosťou na prázdnej poobedňajšej chodbe. Nebola to asi drobnosť, kvôli ktorej sem prišli a plakali. Nebolo to azda ani nízke výživné alebo spor so susedom o záhradu, či dokonca o plot. Bol som obďaleč a o chvíľu sa otvorili dvere miestnosti, z ktorej vyvádzali statného muža, ktorý bol zostarnutý a zrobenejší ako zvyknú byť jeho rovesníci. Ženy nedbali na strážcov, hodili sa mu k nohám a začali ho objímať. Nevedel som stále prečo.

Až neskôr som sa dozvedel, čo sa odohralo. Jeho skutok bol strašný, rovnako ako zážitok zo stretnutia s plačúcou rodinou na chodbe súdnej budovy. Dvaja mladí štátni zamestnanci mu doručovali do jeho rodinného domu predvolanie na úrad. Domáci im zrejme nechceli otvoriť a vyhýbal sa prevzatiu zásielky. Neskôr sa bránil, že úradné osoby ho prekvapili práve vtedy, keď boli s manželkou v spálni. Neviem. Dnes už to nikto nezistí. Dvaja mladí iniciatívni pracovníci si chceli splniť svoju povinnosť a keď sa dvere neotvárali, privolali si ešte pomoc a vylomili ich. Nezastavili sa, ani keď sa majiteľ bránil, chytil do rúk sekeru a hrubo útočil. Nik neustúpil. Ani úradná moc – ani občian. Tragicky sa skrížili nesprávne pochopené úlohy, alebo uskutočnené predovšetkým v nepravom čase. Škoda, keby bol aspoň jeden ustúpil, keby bolo napadlo predstaviteľom zákona, že obálku s predvolaním mu môžu doručiť neskôr, o dve hodiny, alebo na druhý deň v robote, alebo podvečer pri pive, neboli by sme azda svedkami tragédie. Lebo konflikt skončil dvojnásobnou smrťou statočných ľudí, alebo poškodených, ako sa hovorí v odbornej terminológii, ktorých brutálne zasiahla sekera vraha. Po jednom z nich zostala mladá žena a dve deti.

Krajský súd potvrdil rozsudok okresného súdu, ktorým bol obžalovaný uznaný vinný z trestného činu dvojnásobnej brutálnej

vraždy, za ktorý mu bol uložený trest smrti. Až teraz som pochopil, prečo kľáčala jeho žena a dieťa a objímali mu nohy. Lúčili sa s ním natrvalo. Aj po ňom zostala mladá vdova a dve nedospelé deti.

Ťažko zaujať stanovisko k trestu, keď človek musí zohľadňovať toľko záujmov, mnoho hodnôt, hodnotu života toho, čo zomrel a jeho rodiny. Hodnotu toho života, ktorý žije a musí zomrieť ako vinník odsúdený na smrť a jeho alebo ich rodín. Hodnotu zákona, spravodlivosti, hodnotu verejného poriadku a podobne. Nevedel som to rozumne vysvetliť, ale začal som pochybovať o zmysle absolútneho trestu, trestu smrti, napriek širokej palete rôznych názorov naň. Asi som precitlivejší, myslel som si. Až neskôr som začal hľadať pre tento môj zážitok racionálne dôvody a hľadám ich, dopĺňam a obnovujem vlastne doteraz.

Spomínam si aj na iný prípad, keď 40-ročný retardovaný dedinský starý mládenec zneužil dievčatko a potom ho ešte dopichal.

Niekoľkokrát som si položil otázku: Ako by som sa správal v úlohe otca, keby niekto takto brutálne zneužil moju vlastnú dcéru? Ovládal by som sa? Nežiadal by som sám najkrutejšiu odplatu? Asi áno. Ale pri treste smrti a treste vôbec nemôže klásť otázky iba rodič, poškodený, alebo najbližší človek. Rovnaké otázky si musí klásť sudca, obhajca, prokurátor. Dokonca nielen títo ľudia, ale celá spoločnosť.

Ako ľudstvo začalo organizovane žiť, opantal ho strach o existenciu. A výrazom strachu bol trest, trest ako obrana proti nepriateľom, chorým, šialencom, všetkým, ktorí ohrozovali rodinné, rodové či triedne spoločenstvo. Ľudia si dokonca zavolali na pomoc svojich bohov, aby mal trest vyššiu autoritu, a aby dopadol na každého, počínajúc biblickým hriechom a dedičným trestom, ktorý údajne všetci nesieme. Trest prechádzal v histórii rôznymi premenami, stal sa nástrojom útlaku, pomsty, ale i prevencie. Tresty boli surové, pričom sa počítalo najmä s ich odstrašujúcim účinkom. Pripomeňme si, o ktoré tresty išlo: obesenie, lámanie v kolese, upálenie za živa, utopenie, pochovanie za živa, štvrtenie tela, hádzanie do banskej šachty, zavesenie na hák a podobne. Zavesením na hák popravovali

najmä poddaných, ktorí sa búrili proti vrchnosti, či už to bol Juro Jánošík alebo ďalší. Zbojníkom neskôr trhali živé mäso rozpálenými kliešťami, neskôr im dolámali ruky a nohy kolesom a nakoniec ich obesili na hák. Netreba azda ďalej citovať z dávnej feudálnej justície, ktorá len zdokonaľovala formy popráv z predchádzajúcich zriadení. A nemusíme ani zdôrazňovať, že mala svojich pokračovateľov i v dvadsiatom storočí, najmä v nacistických koncentračných táboroch. A napriek krutým trestom nebudlo ani zlodejov ani rebelov. Trestom smrti sa trestalo vlastne všetko, nielen praví zločinci, násilníci, vlastizradcovia, ktorí za judášsky groš zrádzali a zrádzajú svoju vlasť, ale dokonca aj neverní manželia. Aj vtedajší právni filozofi si museli položiť tú istú otázku, akú si kladú odborníci i dnes: Aký zmysel má krutý a prísny trest? Odstrašuje skutočne ďalších od páchania trestných činov?

Pozostatky a prieskumy o vplyve trestu hovoria, že kruté tresty nemajú očakávaný výsledok. Aj preto sa v modernej spoločnosti upustilo od neľudského týrania a od verejných popráv ešte v uplynulom storočí. Trest smrti neplní svoj účel najmä z toho dôvodu, že podľa sociologických výskumov každý páchatel sa spolieha, že ho nechytia, a teda nepočíta ani s odplatou. Kolujú dokonca také historky, že pri verejnej poprave nevernej ženy si dávali schôdzky milenecké dvojice, že vreckoví zlodeji s obľubou kradli pod šibenicou, na ktorú vešali známeho zlodeja.

Vážne sa nad úlohou trestu zamýšľali už osvietenenci a francúzski encyklopedisti. Pod ich vplyvom napísal Cesare Beccaria v Taliansku v roku 1764 revolučné dielo *Dei delitti e delle pene* (O zločinoch a trestoch), ktoré doteraz svojou pokrokovosťou ovplyvňuje filozoficko-právne myslenie. Pripíšme si k dobru, že k prvým prekladom na svete patrí i trnavské vydanie z roku 1777, ktoré ovplyvnilo aj pokrokové reformy trestného zákonodarstva Márie Terézie, najmä zrušenie tortúry (mučenia) pri vypočúvaní.

Beccaria predovšetkým nastolil otázky, ktoré sú aktuálne dodnes: o zmysle trestania, o prísnosti trestov, o prezumpcii neviny, o prevencii, verejnosti, o legalite trestného konania, o senátnom rozhodovaní atď. Môžeme povedať, že všetko sa dnes v našom

modernom trestnom zákonodarstve z Beccariových predpovedí, či vtedy ešte len vízií, v podstate naplnilo. Jedna nastolená otázka zostala nedopovedaná a nezrealizovaná, a to odpoveď na otázku o opodstatnenosti trestu smrti, či je trest smrti nevyhnutný a najmä užitočný.

Zastavme sa pri humánnej stránke trestu smrti. V našej spoločnosti platí zásada, že najväčšou hodnotou je život človeka. A predsa náš trestný zákon obsahuje ustanovenie – hoci výnimočné – o ukladaní trestu smrti.

Pochopiteľne, že na opodstatnenosť tohto inštitútu nie je jednoduchá odpoveď. Nezávisí len od toho, či otázku, aký trest uložiť, kladie otec zneucteného dieťaťa, manželka a deti zavraždeného otca, alebo sudca. Čoraz väčšmi prevláda názor, že tieto otázky si musí klásť predovšetkým spoločnosť, ktorá v modernej dobe správne vytrhla trestajúci bič z rúk poškodeného a zrušila vlastne starú tisícročnú tradičnú zásadu „oko za oko, zub za zub“.

Ludská bolesť, ktorú nám spôsobí násilnou smrťou zločinec, stále vo vedomí mnohých ľudí vyvoláva túžbu po rovnakej odplate.

S jednou analýzou vrahovej psychiky, ktorá vyvolala takú búrlivú diskusiu vo svete, vyšiel práve americký prozaik T. Capote vo svojom faktografickom románe Chladnokrvne, o dvoch beštiálnych vrahoch odsúdených na smrť, ktorí takto diskutujú o smrti pred popravou. Jeden z nich, Perry, povedal: „A prečo? Vojakom to celkom pokojne dá spať. Vraždia a ešte za to dostávajú metále. Všetci títo statoční občania Kansasu ma chcú zavraždiť – a kat sa už teší na tú robotu. Zabíť je ľahké, oveľa ľahšie, ako niekomu poviesť na krk falošný šek. Veď len uvažuj. Cutterovcov som poznal hádam dokopy len hodinu. Keby som ich bol naozaj poznal, možno by to bolo iné. Myslím, že potom by som sa nikdy nebol s tou vecou vyrovnal.“

Spoločnosť si musí klásť otázku nielen z hľadiska trestu, ale aj – a najmä – z hľadiska koreňov zločinnosti. Znalci ľudskej duše Dostojevskij, N. Mailer, Capote a ďalší vo svojich dielach a románoch spoločne dospievajú k názoru: ak chceme niekoho odsúdiť,

musíme poznať pohnútky jeho činu, aj keď sú škodlivé a nezmyselné. Keď spoznávame motiváciu konania vraha, spoznávame nielen cudzie zlo, ale aj zlo, ktoré je vo väčšej či menšej miere v každom z nás.

Trest smrti je predovšetkým prejavom bezmocnosti v pokuse prevychovať človeka, teda ide o zlyhanie v dôležitej oblasti. Náš trestný zákon vychádza pri ukladaní výnimočného trestu smrti najmä zo stupňa nebezpečnosti takeého trestného činu pre spoločnosť, z účinnej ochrany spoločnosti a taktiež z nemožnosti nápravy páchatel'a. Sú to všetko skutočnosti, ktoré musíme uznávať a rešpektovať. Ale je človek naozaj nenapraviteľný? Alebo skôr sme stratili trpezlivosť a prostriedky venovať sa páchatel'ovi? Vedci však dospievajú k záveru, že každý je prevychovateľný, hoci nie rovnakými prostriedkami. Súd ani v spolupráci s ostatnými vedeckými pracovníkmi nie je schopný na dnešnej úrovni poznania vyriešiť s istotou záver, že vo vrahovi ide o človeka, ktorý nedáva nádej, že sa naprávi trestom odňatia slobody. Uvedomujeme si, že nie je populárne vyžadovať trpezlivosť tam, kde by sa žiadalo siahnuť po korbáči. Máme však inú cestu? Aj voči páchatel'om najťažších trestných činov?

Trest smrti je otázkou ľudskej spravodlivosti. Kroniky súdov, či rôznych tribunálov sú naplnené nielen spravodlivými rozhodnutiami, ale aj (hoci výnimočne) chybnými rozsudkami. Spomeňme desiatky upálených tzv. kacírov, čarodejníc, alebo v modernej dobe Sacca a Vanzettiho, manželov Rosenbergerovcov a desiatky ďalších rozsudkov v každom štáte. Pripomeňme si účastníkov bankských povstaní, sedliackych rebélií, meruôsmeho roku, národnoslobodzovacieho zápasu. Veľký znalec ľudských duší Karel Čapek dá v jednej zo svojich súdnych poviedok Z prvné a druhé kapsy na imaginárnom súde so zločincom prehovoríť i pánu bohu: „Keby sudcovia všetko, ale skutočne všetko vedeli, nemohli by súdiť, lebo by vedeli všetko pochopiť, až by ich z toho srdce bolelo. Akože by som ťa ja mohol súdiť? Sudca vie len o tvójich zločinoch, ale ja viem o tebe všetko. Všetko, Kugler. A preto ťa nemôžem súdiť.“

Sudcom však prichodí túto nevďačnú a ťažkú úlohu plniť, nemôžu si umývať ruky pred zodpovednosťou a predstavujú vo svojich rozhodnutiach spravodlivosť nie božskú, ale ľudskú so všetkými slabosťami a prednosťami. Do nej sa v okamihu rozhodovania premieta celá história života súčasnej generácie, sila jej poznania i slabosť jej rozhodovania, všetko, čím žijeme.

Je pravda, že prípadné chyby súdov naprávajú, odstraňujú a preskúmajú vyššie inštancie a inštitúcie. Existujú riadne a mimoriadne opravné prostriedky. Existuje skúmanie opodstatnenosti každého trestu smrti. Napriek tomu, nenechávajme na sudcoch ťažkú zodpovednosť za život a smrť. Nesprávny trest odňatia slobody možno neskôr zmierniť alebo zrušiť, a prípadne obžalovaného aj oslobodiť. Len jediný trest je nenapraviteľný, ak sa vykoná – trest smrti.

Nie sme vo svete sami a dokonca ani prví, kde sa diskutuje o opodstatnenosti trestu smrti. Medzi prvé štáty, ktoré v Európe urobili pokus a zrušili trest smrti, patrilo Grécko (1862), Portugalsko (1867), Holandsko ((1870). V Taliansku neexistuje trest smrti od roku 1948, v Rakúsku od roku 1950, v NSR od roku 1949, v Anglicku od roku 1965 a vo Francúzsku referendum od roku 1981. Na americkom kontinente má abolicionistické hnutie, ktoré usiluje o odstránenie trestu smrti, ešte staršiu tradíciu (v Michigane zrušili trest smrti v roku 1846). Aj v štátoch so zrušeným trestom smrti dochádzalo neskôr k jeho obnoveniu, napríklad v období vojenského ohrozenia, mimoriadnych politických udalostí a podobne.

Zo socialistických krajín zrušil trest smrti ako prvý Sovietsky zväz hneď po revolúcii, ale opäť ho vzhľadom na vojnové podmienky zaviedol. Znovu zrušený bol v roku 1920 a v tom istom roku zavedený a znovu zrušený v roku 1947 a obnovený v roku 1950. V súčasnosti je to NDR, kde ho od roku 1987 nemožno uložiť. Naši severní susedia vychádzali z predchádzajúcich dlhoročných skúseností, keď síce trestný zákon trest smrti umožňoval uložiť, ale sa v skutočnosti nepoužíval. Dôležitá je skúsenosť, že v období jeho absencie nedošlo v NDR k nárastu vrážd. Obdobné

diskusie smerujúce k zrušeniu trestu smrti vedú aj Poliáci, kde sa dlhší čas nevykonávajú tresty smrti a kde speje myslenie k ich zrušeniu. Poznatky z európskych krajín, kde bol trest smrti zrušený, hovoria, že po tom nenasledovalo zvýšenie počtu zločinov, ktoré sa trestali smrťou. Dokonca niektoré výskumy poukazujú, že z vrahov podmienčne prepustených ani jedného nesúdili za opätovnú vraždu a stali sa neskôr riadnymi občanmi. Doteraz bol trest smrti zrušený pre všetky trestné činy vo vyše 30 krajinách, pre bežné trestné činy bol zrušený asi v 26 krajinách a v ďalších 16 krajinách sa prakticky neukladá.

V súvislosti s prebiehajúcou novelizáciou trestného zákonodarstva dochádza aj u nás k úvahám o účelnosti trestu smrti. Naša súčasná úprava vychádza z výnimočnosti trestu smrti a umožňuje ho súdu uložiť v 32 prípadoch trestných činov, ale ukladá sa prakticky iba za brutálne vraždy a v niektorých prípadoch umožňuje nahradiť trest smrti dlhodobým väzením do 25 rokov. Aj napriek tomu Československo sa zaraďuje k tým vyše 100 krajinám, kde trest smrti pretrváva (ide najmä o štáty africké a ázijské popri niektorých európskych).

Pri úvahách o zachovaní trestu smrti prevláda názor, že v štátoch, kde je zločinnosť nízka, kde je vyspelá spoločnosť, trest smrti stráca opodstatnenosť. Budeme patriť k nim aj my?

Nové slovo 28/1989